

भा रतासारख्या विविध भाषांनी समृद्ध देशात भाषांतरकार असणे हा अजूनही एक रुळलेला व्यवसाय नाही. भाषांतर ही फक्त समाजाची साहित्यिक भूक भागवण्यासाठी अस्तित्वात असलेली कला नसून मानवाच्या व्यक्तिगत प्रगतीसाठी कारणीभूत असणाऱ्या ज्ञानार्जनाच्या कामातदेखील तांत्रिक स्वरूपाच्या भाषांतरांची गरज जाणवते आणि त्यामुळे पर्यायाने, भाषांतर उद्योग हा भविष्यकालातील एक प्रमुख उद्योग ठरेल, असे म्हणायला हरकत नाही. नाही म्हणायला आता परदेशी भाषांचं महत्त्व अधोरेखित झाल्याने हल्ली परदेशी भाषा शिकणाऱ्यांचं प्रमाण लक्षणीय आहे, ही समाधानाची गोष्ट आहे. परंतु प्रमाणपत्रांचे गट्टे जमल्यावर त्या भाषिक ज्ञानाचा उपयोग किंवा ऑफ्लिकेशन्स नक्की कसं करायचं, या संभ्रमात अजूनही बरेचजण दिसतात.

भाषा शिकल्यावर पुढे काय ?

भाषा शिकल्यानंतर व्यावसायिक भाषांतरकार म्हणून देशी-परदेशी कंपन्यांमध्ये नोकरी करणे, दुभाषी म्हणून काम करणे तसेच भाषांतराची स्वतंत्ररीत्या कामे मिळवणे (फ्रीलान्सिंग करणे) शक्य होते. यापैकी कुठलीही वाट निवडली तरी त्यासाठी संगणकीय ज्ञान असणे अत्यंत आवश्यक आहे. भाषांतरकाराच्या

अनुभवाचे बोल !

यांत्रिक भाषांतरे

भाषांतर करून देणाऱ्या यंत्रांचं वर्णन सोप्या शब्दांत करायचं झालं तर 'इकडून फ्रेंच वाक्य टाकलं की तिकडून इंग्रजी वाक्य बाहेर,' असं काहीसं करता येईल. विनोदाचा भाग सोडून देऊ, पण यांत्रिक भाषांतरे म्हणजेच 'मशीन ट्रान्सलेशन' (MT) हादेखील भाषांतर क्षेत्रात वारंवार चर्चिला आणि वापरला जाणारा विषय आहे. अशी पटापट भाषांतरे करून देणारी यंत्रे/प्रोग्रॅम्स संगणकावर बसवता येतात किंवा अशी भाषांतरे करून देणारी अनेक संकेतस्थळेही आंतरजालावर उपलब्ध आहेत. बहुतेकवेळेस ज्यांना वेळेची कमतरता आहे, असे लोक यांत्रिक भाषांतरांचा आधार घेतात. परंतु, दर्जाच्या बाबतीत यांत्रिक भाषांतरांची मुळीच खात्री देता येत नाही. एका शब्दाला अनेक अर्थछटा असणाऱ्या मराठी किंवा

संगणक : भाषांतरकाराचा मित्र

आयुष्यात संगणकाला अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. भाषाक्षेत्रातील नोकऱ्यांच्या संधी शोधण्यासाठी वा तत्सम संकेतस्थळांचा वापर करणे आता सर्वांना ठाऊक झालेय, पण एखाद्या भाषांतरकाराचे संगणकीय ज्ञान केवळ इथपर्यंतच सीमित होऊ नये.

टाईप करता येणे आवश्यक

तुम्ही जर्मन शिकताय? मग संगणकावर जर्मन टाईप करता आलं पाहिजे. जपानी शिकताय? मग मायक्रोसॉफ्ट आयएमई (Microsoft IME) च्या मदतीने जपानी टाईप करता येणे गरजेचे आहे. मराठी भाषांतर करायला आवडेल? मग युनिकोड फॉन्ट्सशी ओळख झाली असली पाहिजे आणि संगणकावर शुद्ध मराठी झरझर टंकीत करता आलंच पाहिजे. याला पर्याय नाही ! हस्तलिखित भाषांतरे आता इतिहासजमा झाली आहेत !

आता भाषांतर क्षेत्रातील बहुतेक कामे ही संगणकावरच होत असतात. भाषांतरित करायची कागदपत्रे ही मायक्रोसॉफ्ट वर्ड, एक्सेल, पॉवरपॉइंट किंवा पीडीएफ, जेपीजी अशा प्रकारच्या फाईल प्रकारांमध्ये ईमेलद्वारे भाषांतरकारापर्यंत पोचतात व भाषांतरित कागदपत्रे ईमेलमार्फतच ग्राहकास परत सुपूर्द केली जातात. त्यामुळेच ज्या भाषेत काम करायचे आहे त्या भाषेचे फॉन्ट्स ठाऊक असणं व ते त्या संगणकावर बसवलेले असणं अनिवार्य आहे तसंच ती भाषा टंकित करण्यासाठी आवश्यक असणारे सॉफ्टवेअर/प्रोग्रॅमही संगणकात असणं आवश्यक आहे.

भाषांतरास मदत

एकदा ती भाषा व्यवस्थित टाईप करता येऊ लागली म्हणजे त्यायोगे माहितीच्या महाजालावरील तुम्हाला हवी असलेली माहिती पटकन मिळवणे जास्त सोपे होते. उदा. जपानी भाषा किंवा जपानशी संबंधित काहीही माहिती शोधायची असल्यास, इंग्रजी गूगल सर्च इंजिनच्या एवजी जपानी गूगलमध्ये (www.google.co.jp.) जपानीतच शब्द टाईप केल्यास कैक जपानी संकेतस्थळांमधून योग्य अशी संकेतस्थळांमधून योग्य अशी संकेतस्थळे सुचवली जातील आणि त्यात तुम्हाला चटकन हवी असलेली माहिती मिळेलही. भाषांतर करण्याच्या प्रक्रियेत जेव्हा एखाद्या संज्ञेविषयी माहिती शोधायची असते किंवा एखादा प्रतिशब्द, एखादा संदर्भ शोधायचा असतो तेव्हा त्याकामी याचा फार चांगला उपयोग होतो. आंतरजालावरील ज्ञानाचा जास्तीत जास्त उपयोग करण्यासाठी संबंधित भाषेच्या साहाय्याने माहितीच्या आंतरगत विभागे फ्लायटाने टाते

जपानीसारख्या भाषेचे इंग्रजीतील यांत्रिक भाषांतर हे परिपूर्ण व बिनचूक असण्याची शक्यता कमी आहे. कारण कुठल्या संदर्भात कुठला अर्थ घ्यायचा, ही आकलनशक्ती असलेल्या मानवी मेंदूस सध्यातरी पर्याय नाही, असे दिसते.

भाषांतरकारांचे मंच

भारताबाहेर युरोपियन देश, जपान-चीन, अमेरिका इत्यादी देशांमध्ये भाषांतर हा एक समृद्ध उद्योग आहे आणि अनेक लोक या व्यवसायाकडे गंभीर दृष्टीने पाहतात. केवळ भाषांतरकारांचा असा हक्काचा मंच किंवा व्यासपीठ असावे अशा हेतूने www.proz.com, www.translators.com, www.translatorsdirectory.com अशांसारखी संकेतस्थळे तयार करण्यात आली आहेत. भाषांतरसेवा देणाऱ्या व घेणाऱ्यांचा राबता असणाऱ्या अशा मंचांवर भाषा आणि भाषांतरकलेशी संबंधित अगणित विषयांवर चर्चा केली जाते. जगभरातील भाषांतरकार व्हर्च्युअली एकमेकांच्या संपर्कात राहून व्यावसायिक भागीदारीपासून भाषांतर करताना अडचण आल्यास निव्व्याज भाषिक मदतही करताना दिसतात. प्रत्येक भाषांतरकाराने आवर्जून अशा संकेतस्थळांचे सभासदत्व घेऊन तिथल्या उपक्रमांत, चर्चांमध्ये सक्रिय होणे व्यावसायिक व वैयक्तिक प्रगतीसाठी हितकारक आहे.

CAT टूल्स

CAT टूल्स अर्थात 'कॉम्प्युटर एडेड टेक्नॉलॉजिकल टूल्स' हे भाषांतर व्यवसायाचे एक अविभाज्य अंग झाले आहे. ही साधने भाषांतरकाराने केलेले भाषांतर त्यांच्याकडील मेमरीमध्ये (त्याला Translation Memory असे म्हणतात) साठवून ठेवतात. यामुळे भाषांतरित करायच्या मजकुरात जेव्हा एखादा शब्द/एखादे वाक्य पुन्हा येते, तेव्हा ही साधने त्या शब्दाचे/वाक्याचे आधी साठवलेले भाषांतरच सुचवतात. या साधनांचे दोन मोठे फायदे म्हणजे भाषांतराचे दर्जासातत्य राखणे व वेळ वाचणे ! भाषांतराची मोठी व किचकट कामे वेगाने व अचूक पद्धतीने होण्यास मदत करणारी Trados, Wordfast, Alchemy, MemoQ अशासारखी CAT टूल्स भाषांतर क्षेत्रात लोकप्रिय आहेत.

एकूण पाहता, इतर क्षेत्रांप्रमाणेच भाषांतराच्या क्षेत्रावरही संगणकाचा चांगलाच प्रभाव आहे. भाषांतरकार आणि संगणक ही एक अविभाज्य जोडी आहे. भाषांतराच्या जागतिक बाजारपेठेतून संगणकाचा कुठलही वापर न करता केलेली भाषांतरे जवळपास अंतर्धान पावलेली आहेत. आजच्या पिढीचा संगणकाशी चांगला परिचय आहे; परंतु बहुतेकांचा संगणकाचा वापर हा ईमेल, चॅटिंग, गेम्स आणि अलिकडे फेसबुक/ऑर्कुटसारख्या सोशल नेटवर्किंग साईट्सवर संचार करणे इथपर्यंतच मर्यादित असतो. बहुतेकांना अजूनही संगणकावर मराठीत टाईप कसं करता येतं आणि त्यासाठी आज कुठली साधने आंतरजालावर सहजगत्या उपलब्ध आहेत, याची माहिती नसते.

विशेषतः भारतीय किंवा परदेशी भाषांचा अभ्यास करणाऱ्या प्रत्येकाने संगणकाचा वापर हा भाषा क्षेत्रातील घडामोडी जाणून घेण्यापासून पुढे भाषा विषयातच काम करायचे असल्यास, एक भाषातज्ज्ञ म्हणून स्वतःचे उत्तम व्यक्तिमत्त्व घडवण्यासाठी आणि त्यासाठी आवश्यक असणारे तंत्रकौशल्य शिकण्यासाठी आवर्जून केलं पाहिजे.

हॅपी ट्रान्सलॅटिंग !

■ वर्षा पेंडसे-जोशी